

Grundlæggende undervisningsmateriale

- til inspiration

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

44782

Udviklet af:
Lise Gerd Larsen
Social- og Sundhedsskolen Nykøbing F
Fejøgade 1, 3.
4800 Nykøbing F
Tlf.: 54 85 38 00

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

Handlingsorienteret målformulering for arbejdsmarkedsuddannelserne

- Deltageren kan medvirke i arbejdet med alvorligt syge i eget hjem.
- Deltageren har kendskab til forskellige palliative metoder, der kan tilbydes den syge, og kan medvirke i behandlingen.
- Deltageren kender de etiske dimensioner i omsorgsarbejdet og sin egen rolle i det tværfaglige samspil.
- Deltageren kan medvirke til vejledning om offentlige og private tilbud til alvorligt syge og deres pårørende.
- Deltageren kan forebygge psykisk betingede arbejdsskader, bl.a. gennem samtaler med kolleger.

Uddannelsen indgår i FKB nr. 2692 : Omsorg, sygepleje og pædagogisk arbejde. Uddannelsen retter sig både mod omsorgs- og sygeplejefagligt arbejde og mod kommunikation og samarbejde i omsorg og pleje til nedenstående arbejdsmarkedsrelevante kompetencer:

Omsorgs- og sygeplejefagligt arbejde:

1. Det sygeplejefaglige arbejde varetages på forskellige niveauer af social- og sundhedsassistenter og social- og sundhedshjælpere.
2. Der stilles krav om, at medarbejderne varetager sammensatte opgaver

Kommunikation og samarbejde i omsorg og pleje

1. Medarbejderen samarbejder om opgaverne med pårørende og med forskellige faggrupper.
2. Medarbejderen kan identificere dilemmaer og modsætninger i samarbejdet og medvirker til at opbygge en samarbejdskultur, der bygger på respekt for de involverede parter holdninger, roller og opgaver.
3. Medarbejderen har viden om og handler ud fra de lovmæssige rammer, som præciserer der egne og brugerens rettigheder og pligter.

TAK 1) Det sygeplejefaglige arbejde varetages på forskellige niveauer af social- og sundhedsassistenter og social- og sundhedshjælpere.

Medarbejdere, som er ansat på samme arbejdsplads, varetager forskellige funktioner og har forskellige kvalifikationer og ansvars- og kompetenceområder. Medarbejderne i jobområdet arbejder ofte alene. Det gælder for mange af de medarbejdere, der er beskæftiget med omsorgs- og sygeplejeopgaver i borgernes egne hjem. De er ofte alene i det konkrete arbejde med borgeren, men organiseret i hjemme-

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

plejeordninger eller anden organisering, hvor de indgår i et fleksibelt flerfagligt team. Andre medarbejdere arbejder i en mere fast gruppeorganisering, ligesom der er medarbejdere ansat i aften- nattevagt i en rullende turnus.

Den enkelte medarbejders tilgang til uddannelsen vil derfor være vidt forskellig og på flere forskellige niveauer. Men fælles for dem er, at de i dagligdagen varetager sammensatte opgaver med udgangspunkt i et helhedsorienteret syn på opgaveløsningen i den direkte kontakt med borgeren. Gennem forskellige oplæg og film konfronteres deltagerne med forskellige kompetenceområder, som er relevante og påkrævet i arbejdet med alvorligt syge.

TAK 2.) Der stilles krav om, at medarbejderne varetager sammensatte opgaver

Arbejdet i hjem, hvor der er en alvorligt syg person er komplekst og inddrager mange forskellige kompetencer – både faglige, personlige og sociale. I oplæg og film, efterfølgende diskussion og gruppearbejde, får deltageren lejlighed til at afprøve egne holdninger, barrierer og får kendskab til forskellige handlingsorienterede redskaber, som skal styrke deltagerens mulighed for at udføre en helhedsorienteret omsorg for alvorligt syge borgere under hensyn til eget kompetenceområde.

TAK 3.) Medarbejderen samarbejder om opgaverne med pårørende og med forskellige faggrupper.

Pårørende til alvorligt syge er vigtige samspillere i omsorgsarbejdet og kan være medvirkende til at give den alvorligt syge en god tid i eget hjem. Forudsætningen for dette er, at deltageren er bekendt med de forskellige faktorer, der påvirker pårørende, og at de kan se de pårørende, som en indlysende ressource i både det etiske og plejemæssige omsorgsarbejde. Samtidig må deltageren forholde sig til at kunne være den pårørendes fortrolige og medspiller i omsorgen og bekymringen for den alvorligt syge.

TAK 4.) Medarbejderen kan identificere dilemmaer og modsætninger i samarbejdet og medvirker til at opbygge en samarbejdskultur, der bygger på respekt for de involverede parter holdninger, roller og opgaver.

Medarbejdere, der arbejder med alvorligt syge kommer fra tid til anden ud for dilemmaer og modsætninger i forhold til etik, moral, religion og livssyn/indstillinger. Det er i dette felt, medarbejderen skal give omsorg og helhedsorienteret omsorg. Uddannelsen sætter fokus på disse emner og giver deltageren mulighed for at diskutere og forholde sig til både dilemmaer og modsætninger, så hun kan håndtere dem, når hun møder dem i det konkrete arbejde.

TAK 5.) Medarbejderen har viden om og handler ud fra de lovmæssige rammer,

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

som præciserer der egne og brugerens rettigheder og pligter.

Der er mange forskellige tilbud til både borgeren og de pårørende, når der er tale om alvorlig sygdom. Der er flere patientforeninger og generelle tilbud, som både den alvorligt syge og de pårørende kan nyde godt af. Eks, samtale grupper både for patient og pårørende sammen eller hver for sig.

Konkret information om love og regler og muligheder for den enkelte, samt henvisninger til seriøse weblinks, vil være en stor hjælp for deltageren i det daglige arbejde.

Arbejdsfunktioner

Deltageren fra målgruppen arbejder typisk i en integreret ordning i kommunale hjemmeplejer. Deltager arbejder ofte alene eller i samarbejde med kolleger hos borgere, der er alvorligt syge og i situationer, som fordrer et fagligt og psykisk beredskab. Deltageren udfører elementære omsorgsopgaver og medvirker i udførelsen af den særlige pleje, som alvorligt syge borgere har behov for.

Deltagerforudsætninger

Arbejde hos alvorligt syge borgere kræver en grundlæggende social- og sundhedsuddannelse som minimum social- og sundhedshjælper eller social- og sundhedsassistent. Det vil være uhensigtsmæssigt at optage ufaglærte deltagere, da det vil være usandsynligt at de kan få opgaver hos alvorligt syge borgere i eget hjem, og de ikke vil kunne nå at tilegne sig viden nok på 5 dage til at kunne opnå uddannelsesmålene for nærværende uddannelse.

Det er vigtigt at have kendskab til deltagerens uddannelsesniveau og daglige funktion for at kunne dele deltagerne op i relevante gruppearbejder, både tværs af ansvar og for at sikre dialogen mellem ligestillede. Det er flere niveauer af forståelse og der er mange interesser at imødekomme, så den enkelte deltager vil selv finde sit læringsniveau, hvis der skabes mulighed for det i en differentieret undervisningen.

Struktur

Deltageren kan med fordel deltage i både før og efter nærværende uddannelse. 44331: Medvirken ved lægemiddelbrug i omsorgsarbejdet, 44312: Sorg og krise i omsorgs- og pædagogisk område og 44351: Vejledning og rådgivning af patienter/klienter og pårørende.

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

2. Ideer til tilrettelæggelse

Temaer

Denne uddannelse skal tilgodese et behov for indsigt i og forståelse for alvorligt syge menneskers livssituation. Evnen til at udvise empati og nænsomhed i forbindelse med elementær fysisk og psykisk pleje kræver gode personlige og faglige forudsætninger.

Formålet med uddannelsen er at øge kontinuiteten og højne kvaliteten i basale og specielle omsorgsopgaver, med henblik på at omsorgen kan foregå i eget hjem.

Der er 5 temaer til de fem dage i uddannelsen:

- Tema 1: Forventninger – præsentation
- Tema 2: Lejrning, smertelindring – praktiske øvelser. Praksisoplevelser – egen cases
- Tema 3: Omsorgsbegrebet : Professionel omsorg kontra privat medfølelse. Palliation
- Tema 4: Den åndelige dimension – Etik – Religiositet
- Tema 5: Arbejds miljø – pas på dig selv.

Gennemgående tema hver dag den sidste lektion: lyd og musik og øvelser i visualisering.

Tema 1: Forventninger – præsentation

Velkomst, morgenkaffe og gensidig præsentation af hinanden. Praktiske oplysninger om skolen, kantine etc.

De handlingsorienterede mål, som er udleveret inden kurset, gennemgås og kredses ind. Deltagernes egen motivation og forventninger til indhold drøftes kort, således at underviserne får en idé om, hvor deltagerens niveau og forestillinger er. Det giver mulighed for evt. at justere planlagt undervisning, så niveau og form kan tilpasses til de aktuelle deltagere.

For at få kernen i uddannelsen på de fem dage til at træde tydeligt frem og tune deltageren ind på emnet lægger vi "hårdt ud" med at vise filmen "Det lange farvel." – Filmen er meget bevægende og kommer tæt på den enkelte. – Men indeholder essensen af uddannelsens inderste væsen.

Efterfølgende et lille gruppearbejde med "Forventninger til kurset" – fremlæggelser og diskussion.

Efter frokost et overblik af døden set i et historisk perspektiv: opfattelser – sammenhænge. – og det interaktive spørgsmål: Hvorfor et kursus i etik og omsorg?

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

Tema 2: Praktisk arbejde hele dagen i demonstrationslokalet:

- Lejring – smertelindring
- Totalpleje
- Når døden er indtrådt

Der arbejdes ud fra 3 små "historier", som alle indeholder en praktisk opgave. I relation til disse øvelser kommer der mange erfaringsbaserede oplevelser frem, og underviseren får lejlighed til at udfordre deltagerens viden på anatomi, fysiologi og dermed give en indsigt og begrundelse for de sygeplejefaglige metoder. Undervejs konfronteres deltagerne med forskellige dilemmaer, som naturligt opstår under øvelserne. Disse dilemmaer arbejdes der med i små grupper, så deltagerne bliver fortrolige med at håndtere og forholde sig til – i stedet for at forsøge at løse dilemmaerne – og får mulighed for at støtte og hjælpe hinanden professionelt.

Tema 3: Omsorgsbegrebet: Professionel omsorg kontra privat medfølelse.

Emnet er meget centralt, da deltageren som regel engagerer sig voldsomt i arbejdet med alvorligt syge, og gerne vil gøre sit yderste til at den sidste tid for borgeren og de pårørende skal blive så skånsom og helhedsorienteret som muligt. Den faglige indsigt og forståelsen for den professionelle omsorg.

Palliation:

WHOs definition på palliativt omsorgsarbejde:

Man bør bekræfte livet og betragte døden som en naturlig proces

Man bør hverken forkorte eller forlænge forløbet

Man bør lindre plagsomme symptomer, herunder smerte

Man bør integrere omsorgens psykologiske og åndelige aspekter

Man bør hjælpe personen til at leve så aktivt som muligt indtil døden

Man bør tilbyde støtte til familien under sygdommen og omkring dødsfaldet

Moderne palliation – Det palliative netværk i regionen. Visioner for netværket

Tilbud offentlige og private. – Enkelte øvelser og virkemidler . En mulighed kan også være at kontakte en person fra de palliative teams der er oprettet i nogle kommuner og amtskommuner.

Offentlige tilbud:

Det forudsættes, at deltagerne har et vist kendskab til de tilbud, det offentlige sundhedssystem kan tilbyde. For at deltagerne får en bred viden om de hjælpeforanstaltninger der forefindes, gennemgås servicelovens bestemmelser og der orienteres om hvilke muligheder der findes indenfor det private område. Her tænkes på

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

patientforeninger, alternativ behandling og pårørende organisationer.

Tema 4: Den åndelige dimension – Etik – Religiositet

Kommunikation med sorg- og kriseramte. – De skjulede budskaber i samtalen. Den professionelle medarbejder, som samtalepartner. Ofte benytter borgeren medarbejderen, som samtalepartner i forhold til essentielle spørgsmål og tvivl, håb tro og religiositet. – Der arbejdes i grupper med at kommunikere, således at borgeren ikke mister håbet.

Filmen "Dekalog 2 " af Kieslowski er en intellektuel – men præcis film om emnet. Det efterlader deltageren eftertænksom og er et godt udgangspunkt for diskussion af tro og håb. Hvad tager deltagerne med fra filmen ? – hvilken indsigt fik jeg ?

En drøftelse med deltagerne om, hvor deres kompetence er med hensyn til vejledning. Respekten for den alvorlige syges eller de pårørendes normer, værdier samt valg af behandling eller fravalg af samme, bør ligeledes indgå i dette undervisningssegment.

Det er af stor betydning at få drøftet, at alle har et medansvar for at etablere et gnidningsløst samarbejde i det tværfaglige team som er tilknyttet personen, med gensidig respekt for hinandens holdninger og viden så kompetenceproblemer undgås. Og samtidig få belyst hvordan den/de pårørende også kan være en del af teamet, og hvad det betyder for plejen hos den alvorligt syge i eget hjem.

Ved gruppearbejde ud fra deltageres egne praksisbeskrivelser kunne emner som videregivelse af observationer, tavshedspligt, at kunne rumme angst og vrede fra den syge eller de pårørende, bearbejdes.

Tema 5: Arbejds miljø – pas på dig selv.

Kendskab til sig selv er en egenskab, som er stærkt knyttet til den empatiske evne. Skal arbejde med alvorligt syge mennesker lykkes, kræver det empati. Men det stiller også store krav til de personlige kvalifikationer i det professionelle omsorgsarbejde.

Deltagerne bliver gjort opmærksomme på ”sympati og medlidenhed og tilbøjeligheden til at ville idealisere omsorgsrollen”, dette for at undgå symptomer på udbrændthed og stress.

Deltageres erfaring kan med fordel bruges i et gruppearbejde.

Der kan via samtaleundervisning gennemgås tegn på psykiske belastninger. Her ved kan deltagerne blive opmærksomme på handlemuligheder i forbindelse med forebyggelse af psykisk betingede arbejdsskader. - Der orienteres om sikkerhedsrepræsentantens opgaver og rolle.

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

Gennemgående tema hver dag den sidste lektion:

Lyd, musik og øvelser i visualisering.

Metode til at mestre smerter, sorg og krise – både for patienten og de pårørende. – og måske én selv. Se vedlagte forslag på litteraturlisten.

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

En dag i demonstrationsstuen:

Dan grupper med 4 deltagere i hver.

Brug en time med. pause indlagt, pr. opgave.

Udnævn én i gruppen til at være observatør.

I andre skifter roller imellem patient og personale.

Efter opgaveløsning og frokost, opsamling i fællesskab.

Opgave:

1. En lungekræftpatient i slutstadiet skal lejres. Start med hjælp til den fase, hvor patienten stadig er vågen og klar. Forstil jer herefter den lettere bevidstløse patients lejring. Slut af med den bevidstløses bedst mulige lejring. Prøv så godt som muligt at beskrive kropsoplevelsen, som patient.

2. Udfør personlig pleje (mundpleje, hvor meget personlig vask?, linnedskift, ilt-katheterpleje, psykisk pleje på ovennævnte patient i stadiet, hvor patienten stadig er vågen og klar, men afkræftet. Hvordan tilgodeser li patientens ønsker for den sidste tid ?

3. Patienten er død. Beskriv jeres vanlige procedure omkring istandgørelse, inkl. Hvornår bruger I handsker, kitler, masker – eller bruger I det ?

Beskriv noget om omsorg og inddragelse for/af pårørende.

Hvad kender I til formelle papirer, der skal bruges?

Denne case stimulerer deltagernes hukommelse i forhold til egne oplevelser, og dermed muligheden for at få øvet eller diskuteret egne oplevede situationer, som var svære eller vanskelige.

4. Litteraturliste mv.

Vejledende litteraturliste for undervisere

Lærebøger til de grundlæggende uddannelser er ikke nævnt her, da de forskellige skoler har forskellige præferencer i forhold til valg af bøger.

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

Sygeplejen i den palliative indsats / Kirsten Halskov Madsen & Lisbet Due Madsen (red.). ; illustrationer: Agnete Kofoed Petersen. - 1. udgave. - Kbh. : Munksgaard, 2001. - 222 sider : ill.. - (Sygeplejepraksis)

Samtalen med det døende menneske / opgaveløser: Lisbet Due Madsen. - Aarhus : Danmarks Sygeplejerskehøjskole ved Aarhus Universitet, 1997. - 80 bl.. - (Skriftserie fra Danmarks Sygeplejerskehøjskole, ISSN 0908-6579 ; nr. 45, 1997)

Behandling af døende: de svære beslutninger. - Kbh.: Det Ethiske Råd, 2002 (bestilles hos IT- og Telestyrelsen). - 64 sider

Samhørende : Åndelig omsorg for døende. Med litteraturhenvisninger og internetadresser

Om etiske principper og overvejelser, som er relevante i situationer, hvor der skal træffes beslutninger om at igangsætte, opretholde eller afbryde livsforlængende behandling af døende patienter

At lære om døden og livet / Ingeborg Ilkjær. - 1. udgave. - Kbh. : Gad, 2003. - 122 sider. - (Gads sygeplejefaglige serie)

Daidsen-Nielsen, Marianne

Blandt løver : at leve med en livstruende sygdom / Marianne Daidsen-Nielsen. - 1. udgave, 1. oplag. - Kbh. : Munksgaard/Rosinante, 1995. - 327 sider. - (Socialpædagogisk bibliotek)

At være, der hvor du er. Om samtalen med kriseramte/ Bent Falk, Nyt Nordisk forlag, Arnold Busck, 6. oplag 2002

Omsorg for den alvorligt syge og døende. Redegørelse Komiteen for sundhedsoplysning, 1996

Når familien træder til : pleje af terminalt syge i hjemmet Karen Marie Dalgaard, 2004. 202 sider. Forlag: Hans Reitzel ISBN: 87-412-0169-8. Præsentation af en interviewundersøgelse hvor syv personer i alderen fra 39-67 år fortæller om deres oplevelser, erfaringer og indsigter i forbindelse med at have passet og plejet en uheldeligt syg ægtefælle i eget hjem.

Vejledning om hjælp i forbindelse med pasning af døende Socialministeriet 1. udgave. 2005. 19 sider Forlag: Socialministeriet
Serie: Socialministeriets vejledning ; nr. 38 af 3. juni 2005 ISBN: 87-7546-339-3

Etik og sygepleje / Helle Stryhn. - 2. udgave. - Kbh. : Munksgaard Danmark, 2004. - 199 sider

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

Livet før døden : terminal pleje / Susanne Christoffersen, Helle Gamborg. ; vignet Af Louise Laub Christoffersen. - Kbh. : Gad, 1996. - 132 sider. - (Bistand, omsorg, sygepleje)

Håbet i døden : en vejledning i følelsesmæssig og åndelig pleje af døende / Christine Longaker. ; på dansk ved Per Pinholt. - [Kbh.] : Lindhardt og Ringhof, 1997. 276 sider

Omsorg og etik i arbejdet med alvorligt syge

Grundlæggende undervisningsmateriale

Omsorg og etik ved livets afslutning					
2 undervisere en del af tiden					
	Mandag den	Tirsdag den	Onsdag den	Torsdag den	Fredag den
Lektion 1 og 2	Velkomst/morgenkaffe Gensidig præsentation Pauser, røg, mobilthf. Mål for kurset Begge Begge undervisere deltager	Arbejde i demo-stuen: Hele dagen: begge undervisere Opgaveudlevering + planlægning	Omsorgsbegrebet Professionalisme	Dagens emne: Kommunikation	IT- Netadresser
	Husk deltageren skal medbringe hovedpude	1) Lejringer/smertelindring 2) Totalpleje 3) Når døden er indtrådt Inddragelse af pårørende	Grundlæggende behov af Virginia Henderson Maslows behovspyramide Fortsat	Gruppearbejde	Arbejdsmiljø Gruppearbejde: egne erfaringer
Lektion 3	Film: "Det lange farve?"		Maslows behovspyramide Fortsat	Fremlæggelser	Fremlæggelser
Lektion 4	Gruppearbejde: Forventninger til kurset Fremlæggelser ELA		Fortsat	Film: Kieslowski's Decalog, 2.	Forslag til forbedring af arbejdsmiljø
Lektion 5	Døden set på i en historisk sammenhæng. Oplæg	Opsamling i grupper Arbejde med afdækkede dilemmer	Palliation: Definition/netværket Visioner Netværk/ off. og private tilbud	Diskussion om filmen	Evaluering og afslutning
Lektion 6	Gruppearbejde: Hvorfor kursus? Fremlæggelser	Fremlæggelser	Fortsat	Tro og håb	
Lektion 7	Music cure	Visualisering	Magic touch	Forest Walk	Visualisering (Bobby Zachariae, nr.6)